

Η Ελληνική Γλώσσα είναι το βιβλικό χαμόδενδρο που πάντα φλέγεται και ποτέ δεν καίγεται

Τρομπούκης Απόστολος, Δρ. Φιλοσοφίας, Σχολικός Σύμβουλος Α/θμιας Εκπαίδευσης

1. Οι ανησυχίες για τη νεοελληνική γλώσσα

Τα τελευταία χρόνια συζητείται ευρέως, τόσο από εκπαιδευτικούς όσο και από άλλους επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων, ότι παρατηρείται στον προφορικό και στο γραπτό μας λόγο μια έκπτωση και γενικώς μια γλωσσική φτάνια.

Οι διαπιστώσεις αυτές ενίοτε μας οδηγούν σε απαισιόδοξες σκέψεις για το μέλλον της γλώσσας μας.

Αν και συμφωνούμε με το γεγονός αυτό, γιατί, όντως, ο νεοελληνικός λόγος έχει «κακοφορμίσει» τόσο στην καθημερινή μας χρήση με τον τρόπο και το ύφος που εκφέρεται όσο και από τη μορφή που έχει πάρει η γραπτή μας έκφραση· ωστόσο είμαστε αισιόδοξοι ότι κι από αυτή τη δεινή θέση η νεοελληνική γλώσσα θα βγει πιο ισχυρή και πλουσιότερη. Όμως πρέπει να μη διαφεύγει από την προσοχή μας ότι μετά από αυτή την γλωσσική μας κρίση θα προκύψει, ίσως, μια άλλη επίσης ισχυρή κρίση, διότι αν δεν θα υπάρξει πρόβλημα στον προφορικό και στον γραπτό μας λόγο, τότε η γλώσσα μας ίσως θα έχει πεθάνει.

Ασφαλώς οι πεποιθήσεις αυτές δεν πρέπει να μας καθιστούν απαθείς και στη χειρότερη περίπτωση αδιάφορους απέναντι στη γλώσσα μας, γιατί αν η γλώσσα μας αποτελεί μόνο ένα μέσο έκφρασης και επικοινωνίας δεν θα υπήρχε πρόβλημα. «Συμβαίνει όμως (η γλώσσα) ν' αποτελεί και εργαλείο μαγείας και φορέας ηθικών αξιών. Προσκτάται η γλώσσα (...) ένα ορισμένο ήθος. Και το ήθος αυτό γεννά υποχρεώσεις», μας λέγει ο Οδυσσέας Ελύτης.¹ Επαναλαμβάνουμε τις λέξεις κλειδιά του Οδυσσέα Ελύτη που πρέπει πάντοτε να έχουμε κατά νου: η γλώσσα είναι εργαλείο μαγείας, είναι φορέας αξιών. Με λίγα λόγια η γλώσσα συνδέεται με ανθρώπινες αξίες, με το ήθος του ανθρώπου. Φρονούμε ότι τα λόγια αυτά δεν έχουν ανάγκη περαιτέρω σχολιασμού.

Ωσαύτως, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μέσα από τη γλώσσα μαθαίνουμε τον κόσμο, αναπτύσσουμε τις αντιληπτικές μας ικανότητες και τα συναισθήματά μας, διότι υπάρχει άμεση αλληλεξάρτηση και μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα από τη γλώσσα και το συναίσθημα, στη γλώσσα και τη νόηση, στη γλώσσα και την κοινωνικότητα. Φυσικά η νόηση και ο συναισθηματικός κόσμος είναι πάντοτε πλουσιότερα μέσα έκφρασης από μια λιγότερο ή περισσότερο ατελή γλώσσα.

Εκτός αυτών, η γλώσσα είναι μια χαρακτηριστική έκφραση της πολιτισμικής ταυτότητάς μας και δημιουργήμα της συλλογικής ζωής του λαού μας εδώ και χιλιετηρίδες και ως εκ τούτου αποτυπώνει και τις ιστορικές περιπέτειες του λαού μας, γι' αυτό η παθολογία της γλώσσας καθαυτή, προϋποθέτει την παθολογία της κοινωνίας. Τούτο μας επιτρέπει να υπαινιχθούμε ότι η σημερινή έκπτωση και η φτάνια του νεοελληνικού μας λόγου ίσως αντικαθρεφτίζει τις κοινωνικές δυσπλασίες και στρεβλώσεις της νεοελληνικής πραγματικότητας, σε πολλές εκφάνσεις της: στην κοινωνία, στην οικονομία, στο οικονομικό μοντέλο ανάπτυξής της, στην εκπαίδευση, στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.)

Για να αντιληφθούμε και να εκτιμήσουμε το πόσο επιδρούν στη γλωσσική μας κακοδαιμονία οι ως άνω παράγοντες, όλοι μαζί αλλά και ο καθένας χωριστά, φρονούμε ότι είναι σκόπιμο να αναφερθούμε, όσο μας το επιτρέπει ο χρόνος αυτής της εισήγησης, σ' αυτούς τους παράγοντες. Ωστόσο, για να συνειδητοποιήσουμε σε ποιο σημείο, εξέλιξης της γλώσσας μας, βρισκόμαστε σήμερα, κρίνεται απαραίτητο πρώτα να επισημάνουμε ότι η εξέλιξη της γλώσσας λειτουργεί με κανόνες μακρόσυρτης διάρκειας και πως η ιστορία και προϊστορία της ελληνικής γλώσσας μας επιτρέπει να αντικρίζουμε με νηφαλιότητα και αισιοδοξία τα εκάστοτε προβλήματά της, γιατί αν ανατρέξουμε στις μακρινές αυτές εποχές μπορούμε να δούμε από πόσες «συμπληγάδες» διήλθε η ελληνική γλώσσα.

1 **Οδυσσέας Ελύτης:** «Λόγος στην Ακαδημία της Στοκχόλμης» βλ. τώρα τον τόμο Εν λευκώ, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1992, σελ 327.

Ο ελληνισμός από τη ρωμαιοκρατία και το Βυζάντιο ως την τουρκοκρατία και τον αιώνα μας (21^{ος}) αλέθεται διαρκώς και ακαταπαύστως στις μυλόπετρες της ιστορίας· σβήνει, ξαναγεννιέται, επιβιώνει πότε με ακρωτηριασμούς και πότε με συρρικνώσεις και στίγματα φυλετικά και εθνικά. Ακόμη ο ελληνισμός δεν είχε ποτέ συναντιλήπτορες, υπερασπιστές και συμπαραστάτες στα μεγάλα διπλωματικά τραπέζια της Ιστορίας, διότι δεν έχει ούτε αδελφούς, ούτε συμμάχους, ούτε εταίρους και ως εκ τούτου αντιμετώπισε πάντοτε μόνος του το δόλο, τον κατατρεγμό, τους διωγμούς, την περιφρόνηση, και τον προπηλακισμό, γι' αυτό οι διαχρονικές του περιπέτειες αποτελούν μια διαρκή επαναλαμβανόμενη παράσταση αρχαίας τραγωδίας με πρωταγωνιστές τους Έλληνες προμηθείς και χορό του δράματος τον πολύπαθο ελληνικό λαό.

Σήμερα στα χρόνια της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης, που συντελείται η επικοινωνιακή επανάσταση και το επικοινωνιακό σύμπαν αλλάζει κατακλυσμιαία, όπου η εικόνα κυριαρχεί ολοκληρωτικά, ο λόγος ατάκτως υποχωρεί, ο χρόνος, ο αναγκαίος για το στοχασμό, εκμηδενίζεται και η ελληνική γλώσσα παρουσιάζεται να παραπαίει ανάμεσα στα στάλεντζ (challenge), κόνσεπτ (concept), λονγκπλέι (longplay), σάσπενς (suspense) και στα σήριαλς, μόνιτορς, μόντεμς, φιλμς και άλλα. Και όλα αυτά προφέρονται από τους εκπροσώπους των Μ.Μ.Ε. με κάποιους ακροβατικούς λαρυγγισμούς και με ένα παίδεμα της γλώσσας τέτοιο ώστε να μην τους ψέξουν για την αγγλομάθειά τους και την αγγλοαμερικάνικη προφορά τους, και όταν επιστρέφουν στα ελληνικά τους είναι αδύνατο να μην πάει συνειρμικά ο νους μας στους στίχους του Καβάφη «...κ' έτρεμεν η ψυχή του μη τυχόν χαλάσει την καλούτσικην εντύπωση μιλώντας με βαρβαρισμούς δεινούς τα ελληνικά, κ' οι Αλεξανδρινοί τον πάρουν στο ψιλό, ως είναι συνήθειό τους, ...»², για να μην πούμε το χειρότερο και όταν επιστρέφουν στα ελληνικά τους «... τρισβάρβαρα τα ελληνικά τους, οι άθλιοι».³

Αναπόδραστη συνέπεια αυτής της κατάστασης είναι η δημιουργία σκέψεων θλιβερών και απαισιόδοξων για το μέλλον της γλώσσας μας και του πολιτισμού μας, με αποτέλεσμα, ενίοτε, να διερωτόμαστε:

Μήπως υπάρχουν πολλά κενά στην ελληνομάθειά μας και καλύπτονται με αλλότρια στοιχεία και ξένα υποκατάστατα, σχεδόν αποκλειστικά από την αγγλική;
Μήπως οι νεοέλληνες διακατεχόμαστε από μια ξενομανία;
Μήπως νομίζουμε αν βάζουμε στο λόγο μας και μερικά αγγλικά θεωρούμαστε περισσότερο σπουδαίοι και μορφωμένοι;
Μήπως βγάζει η ελληνική εκπαίδευση αγράμματους μαθητές, αγράμματους δασκάλους, αγράμματους πολιτικούς και το μοντέρνο ιδεώδες του νεοέλληνα είναι η αγραμματοσύνη;
Μήπως τα αίτια της γλωσσικής μας εκπτώσεως και της γλωσσικής μας κακοδαιμονίας είναι περισσότερο κοινωνικά, πολιτικά και ηθικά;

2. Κοινωνία και γλώσσα

Έχουμε την πεποίθηση ότι, όποια κι αν είναι η ρίζα του κακού των δεινών του νεοελληνικού λόγου, δεν εξορκίζεται με αφορισμούς, απαγορεύσεις και δεσμεύσεις, αλλά με ανατροπή της καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής μας ζωής, διότι η πενία της γλώσσας είναι αντικατοπτρισμός μιας καθολικής πενίας της ελληνικής κοινωνίας: ψυχικής, ιδεολογικής, πολιτιστικής – πολιτισμικής και πολιτικής.

Η πενία αυτή εκπορεύεται μέσα από τη στέγνα του ψυχικού κόσμου ενός λαού, που έχει στραφεί, σχεδόν στο σύνολό του, αποκλειστικά στην κατανάλωση υλικών αγαθών απογυμνωμένος από πνευματικά ενδιαφέροντα· και αυτή η γύμνια της ψυχής και μαζί με τον αλληθωρισμό μας, τα βλέπει όλα επενδύσεις, κόλπα, οικομισιές και «τόσα παίρνω», «πόσα δίνεις».

Οι διαδικασίες αυτές, είναι γεγονός ότι, χαμηλώνουν ολοένα και περισσότερο την ανθρώπινη υπόσταση και αξιοπρέπεια, με αποτέλεσμα να χαμηλώνει συνεχώς και να τείνει το

2 **Κ. Καβάφης**, «Ηγεμών εκ δυτικής Λιβύης», από τη συλλογή ποιημάτων, «Ποιήματα» Β' (1919 – 1933).

3 **Κ. Καβάφης**, «Από την σχολήν του περιώνυμου Φιλοσόφου» ό.π.

έλλογο, κοινωνικό και πολιτικό τον άνθρωπο να γίνει ένα με το χώμα· κι όταν ο άνθρωπος γίνει τόσο μικρός τότε «θα ανεβαίνει στη ρεβιθιά να τινάξει τα ρεβίθια» και φυσικά τότε δεν θα έχουμε πλέον απαιτήσεις από τη γλώσσα του ανθρώπου της ρεβιθιάς.

Φρονούμε ότι θα σεβαστούμε τη μακραίωνη ιστορία της γλώσσας μας και πως δεν θα έρθει, ως εκ τούτου, ποτέ αυτή η ώρα που θα «αχαμνήσει» τόσο πολύ ο άνθρωπος. Όσο για τα γλωσσικά μας προβλήματα που σήμερα ως λαός αντιμετωπίζουμε, δεν πρέπει να διαφεύγει από την προσοχή μας ότι, η γλώσσα μας εξελισσόμενη συνεχώς, δεν έπαψε ποτέ να είναι μια τέλεια γλώσσα. Και η γλώσσα του Ομήρου και των Ιώνιων φυσικών φιλοσόφων, αλλά και του Πλάτωνα και των Ευαγγελίων και του Λουκιανού μολονότι είχαν μια πληρότητα, ωστόσο πάντα αντιμετώπιζαν κινδύνους υποβάθμισης.

Έτσι και η σημερινή μας γλώσσα, η οποία περνά κάθε μέρα από τις κρησάρες του λαϊκού εργαστηρίου της καθημερινότητας – στο εργοστάσιο και στο σχολείο, στη βουλή και στο καφενείο, στο γήπεδο και στο θέατρο – καλείται να λύσει δυσεπίλυτα προβλήματα μέσα στην τύρβη των πολυπολιτισμικών κοινωνιών που ζούμε.

Ωσαύτως, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι, η γλώσσα δεν μένει ποτέ καθαυτό στάσιμη αλλά αναπτύσσεται, όπως κάθε ζωντανός οργανισμός, ο οποίος τροφοδοτείται και εξελίσσεται από τα επιτεύγματα του πολιτισμού και της επιστήμης αλλά και από τις ενέργειες, αντιδράσεις, ανατάσεις, στρεβλώσεις και δυσπλασίες του κοινωνικού σώματος, γιατί η γλώσσα καταγράφει το κοινωνικό γίνεσθαι και αντανακλά όλες τις διαδικασίες και τις συμπεριφορές του κοινωνικού σώματος. Με άλλα λόγια η γλώσσα είναι τέκνο της κοινωνίας και της μοιάζει.

3. Η ελληνική γλώσσα είναι μία και αδιαίρετη

Μολονότι η ελληνική γλώσσα καθημερινά εμπλουτίζεται με διάφορες λέξεις ιδίως ξενικής προέλευσης, ωστόσο η γλώσσας μας είναι μία και αδιαίρετη σε όλες τις εποχές και σε όλες τις μορφές, την ομηρική, την κλασική, την ελληνιστική, τη μεσαιωνική, τη νεότερη λόγια και τη σημερινή καθομιλουμένη, διότι το 85% των ομηρικών λέξεων βρίσκονται σε χρήση και στις μέρες μας, το 90% των λέξεων της αττικής διαλέκτου χρησιμοποιούνται και σήμερα και το 95% των λέξεων των Ευαγγελίων της (Κοινής), έχουν περάσει αυτούσιες και στη σημερινή μας γλώσσα.

Τον ισχυρισμό μας αυτό ελάχιστα και μόνο παραδείγματα μπορούν να τον τεκμηριώσουν αβίαστα:

Η λέξη πυρ είναι εξίσου ελληνική και δημοτική με τη λέξη φωτιά. Διότι, αν δεν ήταν έτσι θα έπρεπε να εξορίσουμε από τα λεξικά μας τις λέξεις πυρκαγιά, πύραυλος, πυροβασία, πυροσβέστης, πυρίμαχος ή φώσφορος, φωταψία, φωτογενής, φωτεινός, φωτόμετρο κλπ.

Η λέξη ορώ είναι εξίσου ελληνική και δημοτική με τη λέξη βλέπω. Διότι, αν δεν ήταν έτσι θα έπρεπε να διαγραφούν από τα λεξικά και τη γλώσσα μας οι λέξεις όραση, ορατός, αόρατος, οπτικός, όψη ή βλέμμα, βλέφαρο, περίβλεπτος, αβλεψία κλπ.

Η λέξη ύδωρ είναι εξίσου ελληνική και δημοτική με τη λέξη νερό. Διότι, αν δεν ήταν έτσι, θα έπρεπε να αποβληθούν από τα λεξικά και τη γλώσσας μας οι λέξεις υδρία, υδροφόρος, υδάτινος, υδατώδης, υδατάνθρακας, υδρορροές ή νεροποντή, νερούλος, νερούλιάζω, νεροσυρμή, απόνερο κλπ.

Η λέξη ρις είναι εξίσου ελληνικής και δημοτικής με τη λέξη μύτη. Διότι, αν δεν ήταν έτσι, θα έπρεπε να μην υπάρχουν στα ελληνικά λεξικά οι λέξεις ρινόκερος, ρινορραγία, έρρινος, μικρορρινία, ρινικός ή μυτούλα, μυτάρα, στραβομούτης, ψηλομούτης, μυτηρός κλπ.

Εκτός αυτών ο ενιαίος χαρακτήρας της ελληνικής γλώσσας αποδεικνύεται και από τα κείμενα και τις μαρτυρίες που έχουν βρεθεί, τα οποία αντιπροσωπεύουν τόσο τις κύριες αρχαίες διαλέκτους, δωρικά, αχαϊκά, αττικοϊωνικά, με μερικές υποδιαίρεσεις τους, όσο και τις νεότερες μορφές της γλώσσας μας.

Έχουμε την αίσθηση ότι παραθέτοντας μερικά και μόνο δείγματα της ελληνικής διαλέκτου θα διαπιστωθεί αβίαστα, από αυτές τις ιστορικές μαρτυρίες, ο ενιαίος χαρακτήρας της γλώσσας μας, αλλά και τα στάδια που διήλθε έως ότου πάρει τη σημερινή της μορφή.

Κατ' αρχήν, όπως θα δούμε στα δείγματα που θα παραθέσουμε, στην αρχαία Ελλάδα στα κείμενα που βρέθηκαν, σκαλισμένα συνήθως σε πέτρα, οι λέξεις δεν χωρίζονταν, συνηθίζονταν μόνο κεφαλαία γράμματα, χωρίς τόνους και πνεύματα, χωρίς διπλά σύμφωνα και χωρίς σημεία στίξης.

Όπως για παράδειγμα το κείμενο.

ΕΔΟΞΕΝΤΗΒΟΥΛΗΚΑΙΤΩΙΔΗΜΩΙΚΕΚΡΟΠΙΣΕΠΡΥΤΑΝΕΥΕΜΝΗΣΙΘΕΟΣΕΓΡΑΜ
ΜΑΤΕΥΕΕΥΠΕΙΘΗΣΕΠΕΣΤΑΤΕΙΚΑΛΛΙΑΣΕΙΠΕΑΠΟΔΟΥΝΑΙΤΟΙΣΘΕΟΙΣΤΑΧΡΗΜΑΤΑ...

Το κείμενο αυτό είναι η αρχή από ψήφισμα του δήμου Αθηναίων (περί του τέλους του 5^{ου} αιώνα π.Χ.). Η μαρμάρινη αυτή πλάκα έχει βρεθεί κοντά στον Υμηττό στο Χαρβάτι και βρίσκεται σήμερα σε μουσείο του Παρισιού.

Το κείμενο αυτό μεταγραμμένο με μικρά στοιχεία καθώς συνηθίσαμε να γράφουμε τους κλασσικούς συγγραφείς κι όπως τους συναντάμε στα σχολικά εγχειρίδια παίρνει την παρακάτω μορφή:

«... έδοξεν τή βουλή και τώ δήμω, Κεκροπίς επρυτάνευε, Μνησίθεος εγραμμάτευε, Ευπείθης επεστάτει. Καλλίας είπε: Αποδούναι τοίς θεοίς τά χρήματα τά οφειλόμενα...».

Αργότερα κατά τους ελληνιστικούς χρόνους η ελληνική γλώσσα είχε πάρει την μορφή που παρουσιάζει το παρακάτω δείγμα.

«Βασιλεί Πτολεμαίωι χαίρειν Φιλίστα Λυσίου την κατοικουσὴν εν Τρικωμίας. Αδικούμαι υπό Πετεχώντος. Λουομένης γάρ μου εν τῷ βαλανείωι τῷ εν τῇ προειρημένης κῶμηι ἔτους ἅ Τύβι ζ', παραχέων εν τῷ γυναικείωι θόλωι, εγβεβηκυίας μου ὡστε ζμήσασθαι, εισενέγκαι θερμού τᾶς αρυταίνας κατεσκεδάσεν μου καί κατέκαυσεν τήν τε κοιλίαν καί τόν αριστερόν μηρόν ἕως τοῦ γόνατος... Δέομαι οὖν σου βασιλεύ... ὅπως Διοφάνης επισκέψηται περί τούτων, ἰν' ἐπί σέ καταφυγούσα, βασιλεύ, τόν πάντων κοινόν ευεργέτην, τοῦ δικαίου τύχῳ, ευτύχει».⁴

Το κείμενο αυτό είναι ένα από τα πολλά γράμματα των πολιτών, που αφορούσαν ιδιωτικές υποθέσεις, και βρέθηκαν σε αιγυπτιακούς παπύρους, των οποίων το περιεχόμενο αφενός μεν καθρεφτίζει την ιστορία του ελληνοαιγυπτιακού πολιτισμού και αφετέρου μας δίνει αυτούσια και τη μορφή της ελληνικής γλώσσας κατά τους ελληνιστικούς χρόνους.

Στο ως άνω κείμενο, (κατά το 221 π.Χ.), μια κυρία παραπονιέται με αναφορά της στο βασιλιά, ότι ο Πετεχών υπηρέτης του βαλανείου, του λουτρού, της έριξε πολύ ζεστό νερό και την ζεμάτισε στην κοιλιά και στον αριστερό μηρό της και πρέπει, μετά απ' αυτό, να τον καλέσει τον Πετεχώντα ο στρατηγός Διοφάνης για να τον τιμωρήσει.

Τελείως διαφορετική είναι η μορφή της ελληνικής γλώσσας ιδίως κατά τους ύστερους βυζαντινούς χρόνους και μπορούμε να πούμε ότι γίνεται σχεδόν αντιληπτή και κατανοητή απ' όλους τους νεοέλληνες. Τούτο μπορεί να φανεί καλύτερα με την παράθεση ενός δείγματος από τα προδρομικά ποιήματα του 12^{ου} αιώνα μ.Χ.

«Από μικρόθεν μ' ἔλεγεν ο γέρων ο πατήρ μου: Παιδί μου, μάθε γράμματα, και ὡσάν εσέναν ἔχει. Βλέπεις τον δείνα, τέκνον μου, πεζός περιεπάτει, και τώρα διπλοντέλινος και παχυμουλαράτος. Αυτός, ὅταν εμάνθανε, υπόδησιν οὐκ εἶχεν, και τώρα καλοκτένιστος και καμαροτριχάρης...».⁵

Στα χρόνια της τουρκικής σκλαβιάς η ελληνική γλώσσα υπέστη το μεγαλύτερο πλήγμα.

Στο λεξιλόγιο των Ελλήνων ανακατεύονται λέξεις τούρκικες, αρβανίτικες, φράγκικες αλλά και αρχαϊκά ιδιώματα, κυρίως από τους λόγιους, οι οποίοι επιμένουν να επαναφέρουν τον αρχαϊσμό ως μέσο έκφρασης των Ελλήνων.

Στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα γίνεται κάποια προσπάθεια να γραφεί μια μορφή ελληνικής γλώσσας και αναζητιέται, θα λέγαμε, περισσότερο κάποια συμβιβαστική λύση με αξεκαθάριστη γραμματική βάση. Οι πρώτες προσπάθειες για να γραφεί η ελληνική γλώσσα στη σύγχρονη της βάση παρουσιάζονται κατά το 16^ο αιώνα. Ο Κερκυραίος Νικόλαος Σοφιανός, ιερέας στη Βενετία, μέσα στη γενική περιφρόνηση της ζωντανής λαλιάς του σκλαβωμένου έθνους, οδηγούμενος από τον πόθο, όπως τονίζει ο Μ. Τριανταφυλλίδης⁶, να βοηθήσει την εκπαιδευτική

4 Wilken, Grundzuge und Chrestomathie der Papyruskunde, Λειψία 1912, τ. 1, σ. 39.

5 Μ. Περάνθη, Ανθολογία της ποίησης (1453 – 1966), Αθήνα χ.χ., τ. 1^{ος}, σ. 28.

6 Μ. Τριανταφυλλίδης, Άπαντα, Α.Π.Θ. – Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), Θεσ/νίκη 1983, τ. 3^{ος}, σ. 83.

και κοινωνική αναγέννηση και την εθνική προκοπή, ανακαλύπτει τη μητρική γλώσσα και τη σημασία της, κηρύσσει τα δικά της και ζητεί να συνταχθεί η άγραφη Γραμματική της και το Λεξικό της, που θα κλείσει μέσα του το απέραντο δάσος των λέξεων. Ο ίδιος αναπτύσσει ολόκληρο γλωσσοεκπαιδευτικό πρόγραμμα και επειδή είναι «καιρός ν' αφήσουμε τα προοίμια και να πιάσουμε το έργον» (όπως έλεγε), συντάσσει τη Γραμματική της δημοτικής, την πρώτη νεοελληνική γραμματική, περίπου το 1540, που δημοσιεύτηκε πρώτη φορά πολύ αργότερα, στα 1879, από το Γάλλο νεοελληνιστή E. Legrand.

Η απελευθέρωση μέρους της Ελλάδας από την βαρύτερη και απαραδειγμάτιστη τουρκική τυραννία βρήκε τον Έλληνα με ελεύθερη πατρίδα και με μια γλώσσα που έμοιαζε με «Βαβυλωνία».

Τετρακόσια ολόκληρα χρόνια σκλαβιάς ήταν αδύνατο να μην επηρεάσουν και το χαρακτήρα γενικώς της γλώσσας μας, γι' αυτό κι ο εθνικός μας ποιητής, Δ. Σολωμός, με βαρύ αναστεναγμό αναφωνούσε: «Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου, πάρεξ ελευθερία και γλώσσα;».

Η προσπάθεια των Ελλήνων, ευθύς με την απελευθέρωσή τους, προκειμένου να απαλλάξουν τη γλώσσα τους από τις περιττές ξενικές λέξεις ήταν πολύμορφη.

Ο Δ. Κ. Βυζάντιος το 1836 στο Ναύπλιο έγραψε την κωμωδία «Βαβυλωνία» σκοπεύοντας με αυτό το έργο να αφυπνίσει τις συνειδήσεις και το ενδιαφέρον των Ελλήνων για τη γλώσσα τους αλλά και να προτρέψει την πολιτεία, προκειμένου να ιδρύσει σχολεία κι έτσι μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία να μπορέσει η ελληνική γλώσσα να ξαναβρεί «το δρόμο της».

Το απόσπασμα, της κωμωδίας αυτής, που παραθέτουμε μας δίνει μια εικόνα της δυσχερέστατης θέσης στην οποία περιέπεσε η γλώσσα μας.

Πρόσωπα της κωμωδίας είναι από ένας Πελοποννήσιος, Χιώτης, Κρητικός, Κύπριος, Ανατολίτης, Αρβανίτης και Λόγιος, οι οποίοι ανταμώνουν σ' ένα εστιατόριο του Ναυπλίου, όταν αναγγέλθηκε ότι οι Έλληνες έκαψαν την αρμάδα του Ιμπραήμ στο Νιόκαστρο (Ναβαρίνο).

«ΧΙΟΣ. Καλέ σεις μάθετεν τα μαντάτα; ήκαψαν την αρμάδα του Μπραήμη στο Νιόκαστρο...

ΑΝΑΤΟΛΙΤΗΣ. Ποίος έκαψε; αλήθεια;

ΧΙΟΣ. Κι ε γλέπετεν τα τσακιά μου πουν όλα λάσπες, πούτρεχα να μάθω; ε σας χορατεύγω, να χαρώ την τσάτσα μου.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΣ. Ναίσκε, τα σωστά λέγει, έτσι είναι· να, το γράφει και στην εφημερίς.

ΛΟΓΙΟΤΑΤΟΣ. (λαμβάνων την εφημερίδα εις χείρας). Νέαι τινές αγγελίαι γεγράφανται;

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΣ. Νέαι και νέαι, πάγει ο Μπραήμης πίσω στον ήλιο.

ΛΟΓΙΟΤΑΤΟΣ. Πώς δε; ηλευθέρωται Ελλάς;

ΑΝΑΤΟΛΙΤΗΣ. Ιστέ, Μόσκαβο, Φραντζέζο, Εγκλέζο, έκαψε καράβια Ιμπραήμ πασά, βέρσελαμ! Ντε ντιαβάξεις φημερίδα, εσύ είσαι Λογιότατο.

ΛΟΓΙΟΤΑΤΟΣ. Οι στόλοι των Δυνάμεων!

ΑΝΑΤΟΛΙΤΗΣ. Τί λες άνταμ; κύριε των δυνάμεων; σαρακοστή ακόμη ντεν ήρτε.

ΑΛΒΑΝΟΣ. Πρα τι χαμπέρι ορέ;

ΑΝΑΤΟΛΙΤΗΣ. Καινούρια χαβαντίσια.

ΑΛΒΑΝΟΣ. Πλιάτσικα ορέ;

.....

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΣ. Τώρα ναι, χρειάζεται να κάμωμε ένα καλό γλέντι.

ΑΝΑΤΟΛΙΤΗΣ. Τι; Τσιμπούσι; άδε ντε! άμμα να κάτσουμε ούλοι σ' ένα σουφρά.

ΛΟΓΙΟΤΑΤΟΣ. Και δη ευθυμητέον σήμερα, και πανηγυριστέον την της Ελλάδος παλλιγενεσίαν καγώ μεθ' υμών.

ΑΝΑΤΟΛΙΤΗΣ. Κάτεσαι κ' εσύ μαζί μας σουφρά, Λογιότατε;

ΛΟΓΙΟΤΑΤΟΣ. Έγωγε...».⁷

Όμως, με την πάροδο των χρόνων η ελληνική γλώσσα απόβαλλε σιγά – σιγά τα στοιχεία εκείνα που την έκαναν να μοιάζει «Βαβυλωνία» και βαθμιαία μέσα από αντιθέσεις, συγκρούσεις και συνθέσεις πήρε τη σημερινή της μορφή και αποδείχθηκε ένα άξιο όργανο του νεοελληνικού πολιτισμού, και όχι μόνο.

7 **Κ. Βυζαντίου**, «Βαβυλωνία ή κατά τόπους διαφθορά της ελληνικής γλώσσας», Ναύπλιο 1836.

4. Γλώσσα και εκπαίδευση

Σήμερα, το λεξιλόγιο των περισσότερων νεοελλήνων είναι πασιφανές ότι είναι φτωχό σε σχέση με τον αμύθητο πλούτο της γλώσσας μας. Ωστόσο δεν θα λέγαμε ότι είναι φτωχότερο από όσο ήταν παλαιότερα, τότε που τη γλωσσική μας φτώχεια την κάλυπτε ο «ρακενδύτης» της ακατάληπτης καθαρεύουσας.

Έχουμε την πεποίθηση ότι η γλωσσική μας πενία οφείλεται περισσότερο στο γεγονός ότι στην κοινωνία της εποχής μας προωθείται η εικόνα σε βάρος του λόγου και η προπαγανδιστική – διαφημιστική συνθηματολογία σε βάρος της λογικής επεξεργασίας του υπέρτατου επικοινωνιακού μέσου που είναι η γλώσσα.

Θα πρέπει, επίσης, να σημειώσουμε ότι η τεχνοκρατική και απομνημονευτική αντίληψη της παιδείας έχει και αυτή σοβαρότατες αρνητικές επιδράσεις στον νεοελληνικό λόγο. Γι' αυτό ένα μερτικό για όλη αυτή την κατάσταση της γλωσσικής μας φτήνιας μπορεί να αποδοθεί στη σχολική μας παιδεία.

Φρονούμε ότι ο σκοπός και ο στόχος της ελληνικής εκπαίδευσης, όσον αφορά το μάθημα της γλώσσας, είναι διττός και όχι μονοσήμαντος όπως προβάλλεται και προτάσσεται στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών. Διότι, μια δημοκρατική εκπαίδευση όταν παρατηρεί ότι η κοινωνική διαστρωμάτωση εισέρχεται και μέσα στο σχολείο· οφείλει να επανεξετάσει, να επαναπροσδιορίσει και να επαναδιατυπώσει τους σκοπούς και τους στόχους των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών που αναφέρονται στη μεθοδολογία της διδασκαλίας και στη διδακτέα ύλη των γλωσσικών μαθημάτων. Επίσης, φρόνιμο, σωστό και πρέπον είναι να μην δίνεται έμφαση μόνο στην ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας των μαθητών για να χειρίζονται με επάρκεια και αυτοπεποίθηση, συνειδητά, υπεύθυνα, αποτελεσματικά και δημιουργικά το γραπτό και προφορικό λόγο, αλλά θα πρέπει να προωθείται συγχρόνως και εκείνη η εκπαιδευτική διαδικασία η οποία θα αντισταθμίσει τις ελλείψεις του γλωσσικού κώδικα επικοινωνίας των μαθητών που προέρχονται κυρίως από τα λαϊκά κοινωνικά στρώματα, και αυτοί οι μαθητές είναι πολλοί.

Τούτο επιβάλλεται, διότι ο γλωσσικός πλούτος, η καλαισθησία και ο τρόπος έκφρασης, με άλλα λόγια ο επεξεργασμένος κώδικας επικοινωνίας (γραφτός και προφορικός), έχει αποδειχθεί στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία και πράξη ότι επηρεάζουν, σημαντικά, τη διαδρομή και εξέλιξη του μαθητή.

Όμως, για να επιτευχθεί αυτή η αντισταθμιστική γλωσσική αγωγή και εκπαίδευση, χρειάζεται, οπωσδήποτε, να αλλάξει η μέθοδος διδασκαλίας της νεοελληνικής γλώσσας και να προβούμε σε νέα συγγραφή σχολικών εγχειριδίων για τα μαθήματα της «Γλώσσας», διότι τα ήδη νέα εγχειρίδια, δυστυχώς, δεν ανταποκρίνονται σε τέτοιου είδους απαιτήσεις.

Επιμύθιο

Το πρόβλημα της γλώσσας μας, είναι όντως, σοβαρό και δεν επιδέχεται πρόχειρη αντιμετώπιση. Γιατί τι άλλο από πρόχειρος μπορεί να χαρακτηριστεί ο τρόπος που συζητείται σήμερα, η γλωσσική μας κακοδαιμονία;

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η γλώσσα μας, απαιτούν έρευνα και μελέτη σε βάθος και εύρος, προκειμένου να δοθούν αποτελεσματικές λύσεις.

Επίσης, πρέπει να κατανοήσουμε ότι με την ελληνική γλώσσα χτίστηκαν μνημεία στερεότερα από εκείνα που γίνονται από σίδηρο, μάρμαρο και τσιμέντο. Τα ομηρικά έπη, για παράδειγμα, θα αντέξουν περισσότερο χρόνο απ' όσο θα αντέξει ο Παρθενώνας. Αυτό φανερώνει και τη σημασία που έχει η ελληνική γλώσσα γενικώς, για τον άνθρωπο και τον πολιτισμό του. Ως εκ τούτου δεν δικαιούμαστε να αδιαφορούμε για τη γλωσσική μας πενία ούτε για τη γλωσσική μας έκπτωση, αλλά επιβάλλεται να δείξουμε, προς αυτή, τον προσήκοντα και ανεπιτήδευτο σεβασμό

μας.

Τούτο θα επιτευχθεί:

αν συνειδητοποιήσουμε την άρρηκτη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται,

αν εμπλουτίσουμε το λεξιλόγιό μας, δηλαδή τον εννοιολογικό μας κόσμο,

αν η νέα γενιά μάθει – μέσα στα σχολεία – σωστά και με αγχίνια τη μητρική της γλώσσα.

Όσο για ορισμένους, οι οποίοι βλέπουν με απαισιοδοξία το μέλλον της γλώσσα των μικρών λαών, έχουμε να πούμε ότι αυτό δεν ισχύει για την ελληνική γλώσσα, διότι η ελληνική γλώσσα έχει μια ιδιαιτερότητα: είναι η μακροβιότερη και αρμονικότερη γλώσσα του κόσμου και η ιστορία της μαρτυρεί ότι τέτοιου είδους κρίσεις την κάνουν πιο πλούσια, πιο ισχυρή, πιο γλαφυρή και πιο καλλιεπή· γι' αυτό κι εμείς την παρομοιάζουμε με το βιβλικό χαμόδεντρο (την άκαφτη βάτο) που πάντα φλέγεται και ποτέ δεν καίγεται.